MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR TAFAKKURINI SHAKILLANTIRISH USULLARI

Islomova Ozoda Sayfiddinovna
Jizzax Davlat Pedagogika Instiuti
Maxsus pedagogika kafedrasi
o'qituvchisi
islomovaozoda1990@gmail.com
Jizzax Davlat Pedagogika Instiuti
Defektologiya yo'nalishi 2-bosqich
talabasi Qobulov Faxriddin

Anotatsiya: Ushbu maqolda bolalarning umumiy rivojlanishidan kelib chiqib ularning tafakkurini , nutqini rivojlantirish usullari haqida ko'rsatib, bog'cha yoshidagi bolalar eng avvalo ko'rgazmali ifodalangan yoki ularning faoliyatlargia jalb etilgan predmetlar, hodisalar, sifatlar, xususiyatlar, munosabatlarning nomlanishini o'zlashtirishi haqida aytib o'tilgan.

Kalit so'zlar: tafakkur, xotira, o'yinli metodlar, muloqot, nutq madaniyati.

Bolalar butun hayoti davomdagi ma'lumotning 50-70 % qabul qiladi. Bog'cha yoshidagi bolalar eng avvalo ko'rgazmali ifodalangan yoki ularning faoliyatlargia jalb etilgan predmetlar, hodisalar, sifatlar, xususiyatlar, munosabatlarning nomlanishini o'zlashtiradi. Buni bola tafakkurining ko'rgazmali-harakat va ko'rgazmali-obrazli harakterda ekanligi bilan tushintirish mumkin. Shu tufayli ham, bog'cha yoshidagi bolalar lug'atida abstrakt (mavhum) tushunchalar deyarli uchramaydi. Bolalar nutqidagi bu hususiyatni ham mashg'ulotlar jarayonida hisobga olish zarur. Bolalarning nutqlari kattalarning nutqlaridan keskin farq qilinadi: Masalan: "r" o'rniga "l" yoki "y", "sh" o'rniga "s" tovushlarini ishlatishlari kuzatiladi. Nutqi to'liq rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalar uchun pedagogik mahorat alohida ahamiyatga ega. Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarda

dastlabki ma’naviy – ahloqiy tushunchalarni shakllantirish bolaning dastlabki rivojlanish bosqichlaridayoq amalga oshirilishi lozim bo’lgan pedagogik talablardan biri bo’lsa, ma’naviy sifatlar: mehribonlik, to’g’rilik, vatanparvarlik, insonparvarlik, intiluvchanlik, tashabbuskorlik, milliy qadriyatlarga hurmat, milliy g’urur kabi va axloq – odobga oid sifatlar: ota – onaga hurmat, salomlashish odobi, kiyinish va ovqatlanish odobi, mehnatsevarlik, uyda va jamoat joylarda o’zini tutish kabi fazilatlarni tarbiyalash jarayoni ham bolalarda nutq zahirasining yetarlicha rivojlanishini talab etadi. Ushbu bolalarda bunday fazilatlarni uyg'otishda avval ularning umumiy psixalogik xususiyatlarini o'rganib chiqish hamda ularning ongiga singdirish zarur. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning tafakkuri sog'lom tengdoshlaridan ko'ra farq qiladi mana shu xolatni inobatga olgan holda logoped tamonidan kerakli mashg'ulotlar amalga oshirilib boriladi. Maktabgacha ta’lim mazmunini tashkil etishda bolalar nutqini rivojlantiruvchi noan’anaviy usullardan foydalanish; ularda mashg’ulotlarga qiziqishni yanada orttirish uchun har- xil integrasiyalashgan xususiyatga ega bo’lgan ko’rgazmalardan foydalanish; maktabgacha yoshdagi bolalarga mashg’ulotlarni tashkil etishda doimo bolalarning tafakkur xususiyatini(ko’rgazmali obrazli, ko’rgazmali harakatli, emotsonal) hisobga olish; ta’lim jarayoni bola yoshiga mos bo’lishi yoki imkoniyatlarini hisobga olgan holda metodlarni tanlash bilan bog’liq bo’lishi; bolalarga yondashuvda logoped, difektolog, psixolog, tarbiyachi, ota – onalar o’zaro hamkorlikda ish olib borishlari maqsadga muvofiqdir. Maktabgacha ta’lim yoshdagi bolalar tafakkurini rivojlantirish ularda nutq jarayonini rivojlantirishga uzviy bog’liq bo’lib, tafakkur nutqning mahsuli ekanligini hisobga olsak, bolalarda nutqni rivojlantirishda tarbiyachilar asosan quyidagilarni mashg’ulotlarda hisobga olishlari zarur:

-Bolaning yosh davr xususiyatlarini;

-Bolaning individual imkoniyatlarini;

-Bolaning xarakter xususiyatlarini;

-Bolaning tarbiyasiga kuchli ta’sir yetuvchi omillarni (kattalar, do’stlari, tarbiyaviy vositalar va hakazo).

Nutqni rivojlantirish usullari va texnikasi

Nutqni rivojlantirish usuli o'qitishni va bolalarning shakllanishini ta'minlaydigan usul sifatida belgilanadi nutq qobiliyatlari va imkoniyatlari inobatga olinadi. Uchta usuldan bolalarni ajratib olamiz bularga: vizual, og'zaki va amaliy. Bu bo'linish juda shartli, chunki ular o'rtasida keskin chegara yo'q. Vizual usullar so'z bilan birga keladi va og'zaki vizual usullar qo'llaniladi. Amaliy usullar ham so'z, ham vizual materiallar bilan bog'liq. Vizual usullar bolalar bog'chalarida ko'proq qo'llaniladi. Sifatida qo'llash to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita usullar. Kimga to'g'ridan-to'g'ri usuli qo'llaniladi kuzatishlar va uning turlari: ekskursiyalar, xonani tekshirish, tabiiy buyumlar. Ushbu usullar nutq tarkibini to'plashga qaratilgan va ikkita signalizatsiya tizimi o'rtasida aloqani ta'minlaydi. Bilvosita usullaridan foydalanishga asoslangan ajoyib ko'rinishi bu o'yinchoqlar, rasmlar, fotosuratlar, rasmlarning tavsifi va o'yinchoqlar, o'yinchoqlar va rasmlar haqidagi hikoyalar. Ular bilimlarni mustahkamlash uchun ishlatiladi,so'z boyligi, so'zning umumlashtiruvchi funksiyasini rivojlantirish, izchil nutqni o'rganish. Bilvosita medtodida tanishish uchun ham foydalanish mumkin chunki ob'ektlar va hodisalar ular bilan to'g'ridan-to'g'ri ma'lumotlarni bilishning iloji yo'q. Kattalar bilan bevosita muloqot qilish bola nutqiga katta ta'sir ko’rsatadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar atrofdagilarga taqlid qilganlari holda nafaqat to’g’ri talaffuz, so’zlarni to’g’ri qo’llash, iboralar tuzish sirlarini, balki kattalarda (pedagoglar, ota-onalar, oila a'zolari va boshq.), atrofdagi bolalarda uchrab turadigan nutq nomukammaliklarini ham o’zlashtirib oladi. Bolalarning nutq madaniyati pedagogning (va boshqa kattalarning) nutq

madaniyatiga bevosita bog’liq bo’ladi. Doimo kichkintoylarning diqqat-e'tibori markazida turadigan va ular bilan muloqot qiladigan tarbiyachning nutqi bolalar ona tili, nutq madaniyati namunalarini oladigan asosiy manba hisoblanadi, shuning uchun u nafaqat to’g’ri so’zlashi, ona tilining barcha tovushlarini aniq va tushunarli qilib talaffuz etishi, balki u muayyan balandlikdagi ovozda bosiqlik bilan so’zlashi, uning nutqi intonatsion jihatdan ifodali, grammatik jihatdan to’g’ri rasmiylashtirilgan, ravon, tushunish uchun oson bo’lishi hamda so’z bilan belgilash to’g’ri va aniq amalga oshirilishi lozim. Tarbiyachining ifodalilik vositalaridan foydalangan holda o’qigan hikoyasi bolalarda qiziqish uyg’otadi, ularda qayg’urish, so’z kuchini his qilish, uning mazmunini anchagacha yodda saqlab qolish imkonini beradi; agarda aynan shu hikoya tez va quruq ohangda his-hayajonlarsiz o’qib berilsa, u faqatgina badiiy asarga nisbatan zerikish va befarqlikni shakllantiradi. Bu esa bolalarning tafakkurini rivojlanishiga salbiy omil bo'lib xizmat qiladi. Har qanday tafakkur, odatda biron narsani taqqoslash, analiz va sintez qilishdan boshlanadi. Shuning uchun biz ana shu taqqoslash, analiz va sintez qilishni tafakkur jarayoni deb ataymiz. Sayohatlar bolalardagi tafakkur jarayonini faollashtirish va rivojlantirishga yordam beradi. Bolalar tabiatga qilingan sayoxatlarda turli narsalarni bir-biri bilan taqqoslaydilar va analiz hamda sintez qilib ko‘rishga intiladilar. Bog‘cha yoshidagi bolalarning hayoli, asosan, ularning turli-tuman o‘yin faoliyatlarida o‘sadi. Biroq, shu narsa diqqatga sazovorki, agar bog‘cha yoshidagi bolalarda hayol qilish qobiliyati bo‘lmaganda edi, ularning hayoli ham xilma-xil bo‘lmas edi. Bog‘cha yoshidagi bolalarning hayollari turli xil mashgulotlarda ham o‘sadi. Bog‘cha yoshidagi bolalar hayolining o‘sishiga faol ta’sir qiluvchi omillardan yana biri ertaklardir. Bolalar xayvonlar haqidagi turli ertaklarni eshitganlarida shu ertaklardagi obrazlarga nisbatan ma’lum munosabat yuzaga keladi Bog‘cha yoshidagi bolalarda yoqimli va yoqimsiz his-tuygular g‘oyat

kuchli va juda tez namoyon bo‘ladi. Bog‘cha yoshidagi bolalarning his-tuyg'ulari ular organik ehtiyojlarining qondirilishi va qondirilmasligi bilan bog‘likdir. Bu ehtiyojlarning qondirilmasligi sababli bolada noxushlik (yoqimsiz), norozilik, iztiroblanish tuygularini qo‘zg‘aydi. Katta bog‘cha yoshidagi bolalarda burch hissi – nima yaxshi-yu, nima yomonligini anglashlari bilan axloqiy tasavvurlari o‘rtasida bog‘liklik bor. Katta odamlar tomonidan buyurilgan biron topshiriqni bajarganlarida mamnunlik, shodlik tuyg‘ulari paydo bo‘lsa, biron tartib qoidani buzib qo‘yganlarida xafalik, ta’bi xiralik hissi tug‘iladi. Maktabgacha davrda tasavvur, tafakkur va nutq umumlashadi.Bu esa bu yoshdagi bolalarda tafakkur qilish omili sifatida ichki nutq yuzaga kelayotganidan dalolat hisoblanadi. Bilish jarayonlarning sintezi bolaning o‘z ona tilini to‘liq egallashi asosida yotadi. Bu davrda nutqning shakllanish jarayoni yakunlana boshlaydi. Nutq asosidagi tarbiya jarayonida bolada elementar axloqiy norma va qoidalar egalaniladi. Bu norma va qoidalar bola axloqini boshqaradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI.

1. L. Mirjalolova. Bolalarni gapirtirib o’ynaladigan o’yinlarga nutqiy jihatdan tayyorlash. T.: 2005 .

2. E.G’oziev. Tafakkur psixologiyasi. T.: O’qituvchi, 1990.

3. Mo‘minova L.R. Malktabgacha yoshdagi bolalami savodga o‘rgatish dasturi. -T „ 1996.

4. Muzaffarova, X. (2021). AQLI ZAIFLIK TUSHUNCHASI TALQINIDAGI NAZARIY XATOLARNING SALBIY OQIBATLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (2).

5. Muzaffarova, X. (2020). OQUVCHILAR SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA DIDAKTIK OYIN VA MASHQLARNI TANLASH TEXNOLOGIYASI. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

6. Muzaffarova, X. (2020). Мактабгача таълим жараёнига мультимедиа технологиясини татбиқ этиш. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

7. Muzaffarova, X. (2020). Pedagogik texnologiyalar va ularni maxsus ta’lim mussasalariga tadbiq etish. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

8. Muzaffarova, X. (2020). Мактабгача таълим жараёнига мультимедиа технологиясини татбиқ этиш. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

9. Музаффарова, Х. Н., & Эгамназаров, М. Ю. (2017). Махсус таълимда болалар интеллекти даражасини аниқлашда психологик-педагогик эксперимент ўтказиш технологияси. *Современное образование (Узбекистан)*, (7).

10. Тангирова, Д., & Музаффарова, Х. (2014). Нарушения фонетических норм, встречающиеся в речи учащихся, и пути их исправления. *Молодой ученый*, (20), 738-740.

11. Muzaffarova, X. (2020). ДИДАКТИК ЎЙИН ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ– ПЕДАГОГИК ФЕНОМЕН СИФАТИДА. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

12. Muzaffarova, X. (2020). Логопедик машғулотларда болалар сўз бойлигини ошириш бўйича тавсиялар. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

13. Muzaffarova, X. (2020). Duduqlanish va uni korreksiyalash bo’yicha olib boriladigan logopedik ishlar: Хотин-қизларнинг фан, таълим, маданият ва иновацион технологияларни ривожлантириш соҳасидаги ютуқлари 2019 йил 17-18 май 305 бет. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

14. Muzaffarova, X. O’qitish jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalalari. *Bola va Zamon jurnal. T*, (2-2019).

15. Muzaffarova, X. (2020). Kar bolalarda og’zaki nutqni shakllantirish. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

16. Temurova, G. (2020). O ‘YIN–ESHITISHIDA NUQSONI BO ‘LGAN BOLALARNING NUTQIY QOBILIYATLARINI FAOLLASHTIRISH OMILI SIFATIDA. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

17. Muzaffarova, X. (2020). Duduqlanuvchi bolalar bilan olib boriladigan logopedik-korreksion ishlarni to ‘g ‘ri tashkillashtirish usullari. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

18. Haqberdiyev, J. (2021). MAXSUS MAKTAB-INTERNATDA KOKLEAR IMPLANTLI BOLALARDA NUTQIY MULOQOTNI SHAKLLANTIRISH. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (2).

19. Muzaffarova, X. (2020). Maxsus maktab internatlarda olib boriladigan korreksion tarbiyaviy ishlarning mazmuni. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

20. Muzaffarova, X. (2021). Ақли заиф болаларни ташхислаш ва уни амалга оширишга қўйиладиган талаблар. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (1).

21. Музаффарова, Х. (2020). ОКВЧИЛАР САВОДКСОНЛИГИНИ ОШИРИШДА ДИДАКТИК ОЙИН В.А. МАШКЛАРНИ ТАНЛАШ ТЕХНОЛОГИЯСИ. *Архив Научных Публикаций JSPI* .

22. Djurayeva, S. (2020). MAXSUS TA’LIM JARAYONIDA PEDAGOGI TEXNOLOGIYALARNING SAMARADORLIGI. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

23. Djurayeva, S. (2020). The development of speech activity in children with hearing impairment. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

24. Djurayeva, S. (2020). Kar bolalarda nutqiy faoliyatning rivojlanishi. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

25. Djurayeva, S. (2020). Ijtimoiy sherikchilik asosida imkoniyati cheklangan shaxslarga majmuaviy yordam ko'rsatish. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

26. Djurayeva, S. (2020). INNOVATSION TEXNIKALAR YORDAMIDA YO'QOTILGAN ESHITUVNI KOMPENSATSIYALASH. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

27. Djurayeva, S. (2020). YAKKA MASHG'ULOTLARDA KAR BOLALAR NUTQINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART SHAROITLARI. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

28. Djurayeva, S. (2020). Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini kompyuter texnologiyalari orqali rivojlantirish. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

29. Djurayeva, S. (2020). Kichik maktabgacha yoshdagi intellektida nuqsoni bo'lgan bolalarda ijtimoiy moslashuvni shakllantirish. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

30. Djurayeva, S. (2020). Kar bolalar boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqining psixologik-pedagogik tavsifi. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

31. Qizi, D. S. B. (2020). KAR BOLALAR NUTQINING RIVOJLANGANLIK DARAJASI. *Science and Education*, *1*(2).

32. Djurayeva, S. (2020). MAXSUS TA'LIM JARAYONIDA PEDAGOGI TEXNOLOGIYALARNING SAMARADORLIGI. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

33. Axrorova, S. (2020). HOZIRGI ZAMONDA AUTIZMLI BOLALARNING TA'LIM-TARBIYA MUAMMOSI . *Архив Научных Публикаций*

JSPI, *1*(75). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6485

34. Axrorova, S. (2020). AUTIZMLI BOLALARGA TASHXIS QO'YISH USULLARI. *Архив Научных Публикаций JSPI*, *1*(74). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6487

35. Axrorova, S. (2020). Медико-педагогические и психологические основы подготовки детей с синдромом аутизма к социальной жизни. *Архив Научных Публикаций JSPI*, *1*(74). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6488

36. Axrorova, S. (2021). РАННИЙ ДЕТСКИЙ АУТИЗМ И РАБОТА ПО РАЗВИТИЮ РЕЧИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (2). извлечено от https://matinfo.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1788

37. Axrorova, S. (2021). ИГРА КАК СРЕДСТВО КОРРЕКЦИИ АУТИСТИЧЕСКОГО ПОВЕДЕНИЯ У ДЕТЕЙ ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ТЕРАПИИ ИГРОЙ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *1*(1). извлечено от https://matinfo.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/710

38. Islomova, O. (2021). UMUMTA'LIM MAKTABLARI QOSHIDAGI LOGOPEDIYA SHAXOBCHALARI ISHINI TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA PEDAGOGIK TAVSIYALAR. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, (2). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2619

39. Islomova, O. (2020). UMUMIY TIPDAGI MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA BOLALAR NUTQINI TUZATISHDA SIFATLI LOGOPEDIK XIZMAT. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (1).

40. Islomova, O. (2022). NUTQ BUZILISHLARI PSIXOPROFILAKTIKASIDA TURLI XIL PSIXOLOGIK O'YINLARNI TASHKIL ETISH. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *2*(5). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4821

41. Islomova, O. (2022). NUTQ NUQSONLARINI KORREKSIYALASHDA "STEM" TIZIMIDAN FOYDALANISH. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *2*(5). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4824

42. Islomova, O. (2022). MAKTABGACHA YOSHDAGI NUTQ NUQSONIGA EGA BO'LGAN BOLALAR XOTIRA XUSUSIYATI VA UNING RIVOJLANISHIGA TO'SQINLIK QILUVCHI OMILLAR. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *2*(6). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4823

43. Ozoda Islomova, UMUMTA'LIM MAKTABLARI QOSHIDAGI SHAXOBCHALARDAGI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA KOMPLEKS LOGOPEDIK TIZIMLI ISHLARNI TASHKIL ETISH , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: Том 2 № 6 (2022): Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari

44. Islomova, O. (2020). MAKTABGACHA YOSHDAGI DUDUQLANUVCHI BOLALAR NUTQINI ZAMONAVIY O'YINLAR ORQALI KORREKSIYALASH. *Scienceweb academic papers collection*.

45. Islomova, O. (2022). NUTQIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARNING BILISH FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA INOVATSION METODLAR. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *2*(4).

46. Islomova, O. (2022). NUTQ NUQSONIGA EGA BOLALAR RIVOJLANISHIDA LOGOPEDIK O'YINNING AHAMIYATI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *2*(4).

47. Islomova, O. (2022). NUTQ NUQSONLARI BO'LGAN BOLALARNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK TUZATISH. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *2*(4).

48. Islomova, O. (2022). UMUMTA’LIM MAKTABLARI QOSHIDAGI SHAXOBCHALARDAGI BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA KOMPLEKS LOGOPEDIK TIZIMLI ISHLARNI TASHKIL ETISH. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *2*(2). извлечено от https://history.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4820

49. Yunusov, M. (2020). КАР ВА ЗАИФ ЭШИТУВЧИ БОЛАЛАР ТАЪЛИМИ ЖАРАЁНИДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ИМКОНИЯТЛАРИ. *Архив Научных Публикаций JSPI*, *1*(76). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6465

50. Yunusov, M. (2020). THE IMPORTANCE OF MODERN TECHNICAL DEVICES IN THE DEVELOPMENT OF HEARING. *Архив Научных Публикаций JSPI*, *1*(71). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6366

51. Yunusov, M. (2020). Методика обучения детей с нарушением слуха на основе мультимедийных средств. *Архив Научных Публикаций JSPI*, *1*(71). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6367

52. Yunusov, M. (2020). Мактабгача таълим жараёнига мультимедиа технологиясини татбиқ этиш. *Архив Научных Публикаций JSPI*, *1*(75). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6480

53. Yunusov, M. (2021). MAXSUS TA'LIM JARAYONIDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARINING O'RNI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *1*(1). извлечено от https://journal.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/711

54. Yunusov, M. (2021). ESHITISH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH DARSLARIDA MULTIMEDIA VOSITALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (1). извлечено от https://journal.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1190

55. haqberdiyev, jamoliddin. (2020). THE IMPORTANCE OF MODERN TECHNICAL DEVICES IN THE DEVELOPMENT OF HEARING. *Архив Научных Публикаций JSPI*, *1*(64). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6183

56. QANDAY REABILITATSIYAGA MUHTOJ?"Zamonaviyta'limdapedagogikavapsixologiyafanlarihttps:// ppmedu.jspi.uz

57. haqberdiyevjamoliddin, mannonovanozimaNUTQNING KECHIKISHIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR VA UNI BARTARAF ETISH YO'LLARIZamonaviyta'limdapedagogikavapsixologiyafanlari

58. Haqberdiyev, J. (2021). MAXSUS MAKTAB -INTERNATDA KOKLEAR IMPLANTLI BOLALARDA NUTQIY MULOQOTNI SHAKLLANTIRISH. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, (2). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2631